

A Laczkó Dezső Múzeum szakrális gyűjteménye

A Laczkó Dezső Múzeum szakrális gyűjteménye olyan tárgyegyüttest képvisel, amely alkalmas arra, hogy velük a római katolikus falusi közösségek vallásos életének jellemzőit feltárjuk, az üdvtörténet állomásait felvázoljuk. Ezek az ábrázolások döntően azt a célt szolgálták/szolgálják, hogy a hívő embert folyamatosan az üdvtörténetre emlékeztessék. A szentek személye és megjelenítései pedig állandó példát jelentettek az élet megpróbáltatásainak idején, „istenes életre” készítettek a mindennapokban, de közbenjárók, védelmezők, segítséget nyújtók voltak veszedelemben és szükségben egyaránt. A veszprémi Laczkó Dezső Múzeum Néprajzi Gyűjteménye rendelkezik mindazokkal a tárgyakkal és tárgy együttesekkel, amelyeknek segítségével mind az üdvtörténet stációi, mind pedig a szentek élete bemutatathatók.

Nyolc tárgycsoportot foglal magába a gyűjtemény, amelyek közül a képek és a szobrok, továbbá az imádságos könyvek Jézus Krisztus földi életének, működésének mozzanataival, kínszenvedésével és megdicsőülésével, továbbá Szűz Mária, Isten anyja életének állomásaival, az üdvtörténetben betöltött szerepével, valamint a Krisztust követő tanítványoknak, szenteknek életével, cselekedeteivel, csodáival, legendáival foglalkoznak, szemléletes ábrázolásokban és összetett jelképrendszerektől kísérve fogalmazva meg a tanítást, a mondanivalót. Nyomon követhető a hozzájuk kapcsolódott kultusz kibontakozása, meggyökeresedése és terjedése. Mellettük önálló egységet alkotnak a különböző, részben középkori, részben barokk eredetű kegyhelyekről származó és az ottani kegyképek, kegyszobrok másolatait jelentő aprónyomatványok, a vallásgyakorlatban szerepet kapott, továbbá profán célokra készített, de a kegyhely képével ékesített tárgyak, valamint a magánáhítatra szánt szentképek együttese. Mindezeket a bakonyi és a Balaton-felvidéki római katolikus közösségekből származnak, e közösségek hitéletébe, vallásgyakorlatába adnak betekintést. Külön tárgycsoportot alkotnak a szenteltvíz tartók, valamint a rózsafüzérek, amelyeknek feldolgozására ez alkalommal először kerül sor.

Krisztus életével, a Megváltás művével kapcsolatos megfogalmazások, képek, szobrok, döntő többségének alapjául a Szentírás, jelesen az Újszövetség négy evangéliuma szolgált. A többi megjelenítés részben történeti eseményekhez, ószövetségi próféciákhoz kötődik, részben pedig az apokrifokon, legendákon, látomásokon alapul. Az ábrázolások megfelelő szentföldi képekkel kiegészítve gazdagabb ismereteket közvetítenek. A Szentföld sokszínű növényvilága, továbbá Jézus Krisztus földi élete helyszínei (Názáret, Betlehem, Jeruzsálem), valamint az első, döntően arámi nyelvű keleti keresztény közösségekben megőrzött ábrázolások (templomi falképek részletei, valamint evangéliumi illusztrációk) segítik a különféle megfogalmazások alaposabb megértését. A Szentírásban foglaltak a képekkel együtt pedig az eredeti történések színterein való tájékozódást teszik lehetővé.

A térség római katolikusainak búcsújárás gyakorlatára, a közösségek által felkeresett kegyhelyekre az adott kegyképek, kegyszobrok alapján készült másolatok utalnak, amelyeket egykor a helyszínről maguk a búcsús-zarándokok vittek haza.

Mind a képek, mind a szobrok a népi vallásosság tárgyai, de míg előbbieket döntő többségben papír alapúak (főleg litográfia!), bár néhány üvegekép (Hinterglassbild) is megtalálható közöttük, addig utóbbiakat elvéve fából, többnyire azonban gipszből, valamint porcelánból, kisebb részt pedig viaszból készítették. Néhány XVIII. századi kivételtől eltekintve, többségük a XIX. és a XX. században készült, döntően bakonyi és Balaton-felvidéki közösségekből származnak. Ezeknek az alkotásoknak megszületését elsősorban nem művészi törekvések, hanem a tanítás igénye vezérelte. A hitélet kiteljesedését, a magánáhítatot és közösségi imagyakorlatot, a hitbeli ismeretek elmélyülését, a láthatatlan elképzelését, sőt hitvédelmet is szolgáltak. Az ábrázolások előképei részben a középkori magyar és európai, részben pedig a barokk művészetben keresendők. Utóbbi a gazdag vallásos megfogalmazások igazi virágzásának ideje, amely meghatározó volt a népi vallásgyakorlatra is. Értéküket nem csökkenti az sem, hogy tudjuk, többnyire nagy művészi alkotások leegyszerűsített megfogalmazásai ezek a népi ábrázolások, amelyek a sokszorosító

grafika révén terjedhettek el széles körben. Leggyakrabban színpadiasság, a „szent színház” ihletése jellemzi ezeket a munkákat. Képszerű tömörítésben hozzák közel a szemlélődőhöz a Szentírást, a szent történeteket, a lényegre irányítva a figyelmet.

A népi hitélet vallásos ábrázolásaihoz viszonylag olcsón hozzájuthattak a hívek, elsősorban a búcsúban és a vásárokon a kegyképárusoknál, valamint házaló kereskedelem révén. Sokat viszont a különböző kegyhelyeken szereztek be. A kegyképek és kegyszobrok alapján készült alkotásokat kizárólag itt vehették meg. A vallásos ábrázolások készítésében és széleskörű elterjedésében figyelemre méltó szerepet játszottak még a vallásos ponyvanyomtatványok készítői (bécsi, német és budai nyomdák), terjesztői, a cseh, valamint a német üvegkép-festő központok, a tiroli szoborkészítők, terjesztők. A német közösségek által kedvelt, viaszból készült alkotások esetében pedig figyelmet érdemel a mézeskalácsosok tevékenysége.

A nagyszámú, változatos ábrázolás jól megfér egymás mellett mind a házbelsőben, mind a hívek hitéletében, áhítatgyakorlatában, hisz mindeniknek külön-külön megvolt a funkciója. Valamennyit nagy becsben tartották, a házban meghatározott helyet adtak nekik, sok esetben valóságos rangsort kialakítva közöttük, amelyhez szigorúan ragaszkodtak. Valójában a templomban látott elhelyezést igyekeztek otthon is megvalósítani. Mindezeket túl azonban több esetben a keresztény kultusz tárgyakat is mágikus erővel ruházták fel, védelmet remélve, várva helyezték el azokat házaikban.

Az egyházi esztendő elegendő alkalmat biztosított az egyén és a közösség vallásos áhítatának elmélyítésére. A „szent dolgok” áthatották és megszentelték a mindennapokat, megadva rendeltetésüket. Végső soron elmondható, hogy a közösségek vallásos és mindennapi élete összefonódott.

Jézus Krisztus ábrázolásai

A legjelentősebb szakrális tárgycsoportot Jézus Krisztus földi működésével, kínhalálával és megdicsőülésével kapcsolatos ábrázolások jelentik, amelyek mind létszámban, mind változatosságban a legfigyelemreméltóbbak.

A népi kultúrában a vallásos élet leggazdagabb, leggyakoribb, leghatalmasabb megfogalmazásai Jézus Krisztus életének eseményeihez, a Megtestesülés és Megváltás ünnepköréhez kapcsolódnak, amelynek liturgikus rendjét ószövetségi, görög-római és archaikus európai ünneplő hagyományok ötvözte adja. Ez az egyházi esztendő az Úr esztendeje, amelynek természetfeletti körforgása a természetes esztendő körforgásán nyugszik. A liturgikus esztendőben az Úr életének titkain túl az égi szentek ünnepnapjai ugyancsak helyet kaptak. Közöttük a legnagyobb tisztelet az Istenszülőt illeti meg.

Krisztus életének és felmagasztalásának eseményei a hozzá kötődő ünnepekkel a Szentíráson alapulnak, az ószövetségi jövendöléseken és az Újszövetség evangéliumain, amelyek a velük kapcsolatos ábrázolásoknak szintén alapjául szolgáltak. A Megtestesülés és Megváltás ünnepkörének fő ünnepei adtak alapot az idők folyamán a látomásokon, csodákon, magán kinyilatkoztatásokon nyugvó új kultuszoknak (Szent Vér, Szent Szív, Arma Christi), amelyek helyet kaptak az üdvtörténet ünnepeinek sorában, változatos képi megfogalmazásokat alkalmazva a történések szemléltetésére.

A gyűjtemény képei, szobrai négy nagy csoportot alkotnak. Egyik a születéssel és a gyermek Jézus életének eseményeivel foglalkozik, jelezve, hogy a Megváltás a születéssel kezdődött. A másik csoport Krisztus tanításaiból való megfogalmazásokból áll, míg a harmadik a szenvedéstörténetet állította középpontjába a passió állomásaival. A negyediket viszont a diadalmas, uralkodó Krisztus-ábrázolások alkotják. Ide soroljuk a Szentháromság megfogalmazásokat is, amelyek a képeken valóságosan, szimbolikusan és rejtett módon egyaránt megtalálhatók.

Az **Istengyermek megjelenítéseik** között legnagyobb számban a **születéssel kapcsolatos** képek terjedtek el. Az egyik képtípus témája a betlehemi istálló, benne a megszületett Megváltó, fenn az égen az angyalok karával, a másik a pásztorok imádása, a harmadik pedig a Háromkirályok hódolata a jászol előtt. Különösen népszerűek voltak a **Szent Családot** megjelenítő megfogalmazások, akiket a földi családok példaképeként is tiszteltek. A Szent Család képei között

idilli ábrázolások ugyancsak előfordulnak, így a Genezáreti tavon csónakázva vagy közösen imádkozva, békességet sugározva mutatják őket, de különösen nagy a száma a munkás Szent Család képeknek, amelyek nemcsak a munkájukba belemerülő szülőket, hanem a munkába bekapcsolódó Istengyermekeket is megmutatják, ugyanazt megfogalmazva, amit a földi családokban a munkába való belenevelődés jelentett. Az idillikus képtípusok egyik kedvelt és legfiatalabb példánya a galambokat etető Istenanya a Gyermekkel. Ugyanakkor nem kerülték meg az Isten Fiának már gyermekként való **üldöztetésétsem**, az **Egyiptomba menekülés** épével, amely egyben utalás a Szentírást ismerők számára a betlehemi gyermekgyilkosságra is.

Jelentős helyet foglalnak el a csodatévő és a küldetésének már gyermekként tudatában lévő Jézus ábrázolások. Előbbiek közé tartozik a prágai karmelita kolostornak Lobkowitz Polyxena által 1628-ban adományozott spanyol eredetű, csodatévő, koronás, öltöztetős, áldást osztó szobra, a világmindenség gyermeki Urát megjelenítő **Prágai Kis Jézus**, amely az osztrák-cseh barokk kultikus jelképévé lett. Legendáján (az éhínség megszűnése) alapuló kultuszához, amelynek fénykora a XVIII. század, hozzájárultak ájtatossági formái. Feltehetőleg ezzel kapcsolatos a Salzburg-környéki Filzmosse kegytemplomából az uralkodói jelvényekkel és virágkosárral ábrázolt gyermek Jézus tisztelete is, amelynek megfogalmazásai főleg német közösségekben terjedtek el. Evangéliumi tartalmat kapott antik mitológiai motívumokon alapul az Arma Christi ábrázolásoknak a XV. századtól ismert, de igazán a barokkban kialakult sajátos változata. Rajta a játszó vagy alvó **gyermek Jézus** látható a **kínzatos jelvényekkel** körülvéve. Alapgondolata a kor vallásos irodalmában keresendő, amely szerint a Megváltó gyermekségétől kezdve tudatában volt küldetésének és a rá váró szenvedésekre a kínzatos jelvények állandóan emlékeztették. Ez a képtípus a népi vallásosságban döntően a német közösségekben volt különösen népszerű. Valójában ebben a gondolkörben fogantak az Istengyermekeket a báránnyal megjelenített képtípusok, utalva az Isten Báránya küldetésére.

A Megváltó földi működésére, tanításaira emlékeztették a hívőket Keresztelő Szent János által **az Úr megkeresztelése**, valamint a **gyermekek között ülő Jézus**, továbbá a különböző **Jó Pásztor** megfogalmazások. Utóbbi különösen a juhász családokban volt rendkívül kedvelt és elmaradhatatlan ábrázolás.

A legnagyobb számú és legváltozatosabb, leggazdagabban illusztrált megjelenítések a **szenvedéstörténet** foglalkoznak, Krisztus passiójával, keresztre feszítésével. A kínzatos jelvényeinek változatos képei, képtípusai ugyancsak ezekkel kapcsolatosak, de ide sorolhatók a különféle keresztek is. Krisztus szenvedésének, kínhalálának megfogalmazásai részben nagycsüdtörtétek, döntően pedig nagypéntek eseményeihez fűződnek. Mind a passió állomásai, mind az Arma Christi (Krisztus fegyverze, kínzatos eszközök, jelvények) ábrázolásai a XIII. századtól jelen vannak a magyar művelődéstörténetben, de európai megfelelőiket ugyancsak ez időtől követhetjük nyomon, bár korábbiak (VIII-IX. század) is előfordulnak közöttük. A Megváltó szenvedésének egyes mozzanatai önállósodtak, külön kultuszuk fejlődött ki a magyar nyelvterületen, továbbá a cseh-morva, a lengyel, a bajor, az osztrák vallásosságban. Ezekre a megfogalmazásokra döntő hatást a ferences misztika gyakorolt, valamint a kései középkortól a XVIII-XIX. századig Krisztus titkos szenvedésének látomásokon alapuló kultusza. Az Úr szenvedésének megfogalmazásai elvitathatatlan hatással voltak a népi vallásos gondolkodás alakulására, árnyalttá, gazdaggá válására. Mind a képek, mind a szobrok döntően a Fájdalmas Olvasó öt titkához (vérrel verejtékezés, ostorozás, tövissel koronázás, kereszthordozás, keresztre feszítés) kötődve képi megjelenítését adják annak, jelezve, hogy a XV. századtól elterjedt Rózsafüzér-ájtatosság a népi vallásosságban különös erő birtokosa. Az Úr szenvedésének önállóvá lett, különösen tisztelt mozzanatainak, mint a megostorozás, alapot adtak a középkori, vezeklő, önostorozó (flagelláns) körmenetek, amelyek átmeneti betiltást követően a XVII. században újjáéledve tömegmozgalommá váltak. Hazánkban csak egyházi tiltásra enyésztek el a XIX. században, Dél-Európában azonban ma is megtalálhatók. A töviskoronás Üdvözítő a Vir Dolorum (Fájdalmak Férfia) jellegzetes példánya, az Ecce Homo (Íme az Ember) képtípusba tartozik, látható még Veronika kendőjén és Abgár király kelyhén. A keresztre feszített Krisztus mellett többnyire a Szűzanya és János evangélista állnak, továbbá angyalok jelennek meg, de gyakran előfordulnak a

Szentírásból ismert személyek (Mária Magdolna, Mária Salome) is. A szenvedő Krisztus megfogalmazásokhoz kapcsolódik a kereszttel követő apokrif mozzanatként a Szomorkodó Krisztus ábrázolás (Rastchristus), amely jobbára német közösségekből ismert. A Golgota megjelenítéséhez kötődnek a **kínszenvedés eszközeit**(Arma Christi) többféle módon, általában a feszülettel vagy kereszttel együtt ábrázolt alkotások. Ezek általában házi oltárként vagy annak részeként szolgáltak és a kínszenvedést, valamint a kereszthalál helyszínét jelképezték. Gazdag, változatos párhuzamai ismertek német nyelvterületről, német közösségekből (Longinus Kreuz, Arma Cristi Kreuz, Waffen Christi Kreuz), továbbá Nyugat- és Dél-Dunántúlról, valamint Erdély románok lakta településeiről. A típus egyik változatán az Úr sírja látható az Oltári Szentséggel és a kínzatói jelvényekkel, utalva a megváltásra. Az önálló képpé vált passió eszközei a bűn és a halál elleni küzdelem fegyvereiként jelentek meg, győzelmi jelképek voltak. Kultuszuk a középkori passió misztikában gyökerezve virágzott ki az egész keresztény világban, amelyekhez különféle ájtatossági formák kapcsolódtak, külön ünnepekkel. A kultusz terjesztésében és megújításában a szerzetesrendeknek (ferencesek, ciszterciek, jezsuiták), továbbá a jámbor társulatoknak (Halálfélelem Társulatok, Haldokló Krisztus Társulatok) tulajdonítható figyelemreméltó szerep. Az Arma Christi tiszteletének írott forrásai között a látomásirodalom a legfontosabb. A kultusz továbbélése a népi vallásosság ábrázolásaiban és ájtatosságaiban ragadható meg. A Megváltónak szegekkel átvert kezei, lábai, valamint átszúrt szíve a kereszten függő Üdvözítőt jelenítik meg, őt Szent Sebére utalva, amelynek különös tisztelete ugyancsak a középkorban alakult ki, külön ájtatossági formákkal. Német nyelvterületen terjedt el a XVII. századtól Krisztus Fájdalmas Olvasója (Arma Christi Rosenkranz, Leiden Christi Rosenkranz), amelyen a gyöngyszemek közé a huszonegy kínzatói jelvényt helyezték el. Ennek írott változata ugyancsak német közösségből ismert.

A keresztény hit legfontosabb jelképe a **kereszt**, a **feszület**, amely a népi vallásosságban magát Jézus Krisztust jelenti, az ő kínhalálának és a megváltásnak jelvénye, amely a legáltalánosabb szakrális tárgynak számít, amit védelmet jelentő, bajt elhárító szent jelként is használtak. A házbelsőben helyiségenként legalább egy, különböző formájú, méretű, anyagú volt megtalálható belőlük. Elmaradhatatlan az egyes ünnepi alkalmakra készített házi oltárokról (májusi ájtatosság, Szent Család-járás) és az úrnapi sátrakból. A kereszt az üdvösség fája és az első emberpár bűne miatt állítatott. A legenda szerint egyenesen Ádám sírjából nőtt ki. Gyakori a sugárnyalábbal való ábrázolása, de megtalálható ereklyetartóként, továbbá rávéssett kínzatói jelvényekkel egyaránt. A szenvedő Krisztus ábrázolások olyan nagy számban és meghatározó jelentőséggel fordulnak elő a gyűjteményben, hogy indokolt külön foglalkozni velük.

A Szent Vér és a Szent Szív tisztelete, ábrázolásai

Jézus istenemberi szeretetének, a testbe öltözött Igének jelképe a Szent Szív amelynek tiszteletét fejezi ki kultusza. A Megváltó lándzsával átszúrt oldalából kifolyó vér és víz a keresztség jelképe, egyben tanúskodik az Úr haláláról és feltámadásáról. Bár a Szent Szív tiszteletéről ismertek XII-XIII. századi adatok, azonban elterjedéséhez döntően Alacoque Szent Margit († 1690) látomása, magán kinyilatkoztatása járult hozzá. Liturgikus tiszteletére 1765-ben született engedély (XIII. Kelemen pápa), főünneppé pedig 1928-tól vált (XII. Pius pápa). Kultuszának terjesztésében kiemelkedő szerepet játszottak a ferencesek, a domonkosok, valamint a jezsuiták. Magyar nyelvterületen az első Jézus Szíve oltárt Tihanyban a bencés apátsági templomban 1750-ben emelték. A Szent Szív tiszteletének elmélyítésére szolgált a külön zsolozsma és a Rómától 1768-ban Vajda Sámuel apát közbenjárására kapott búcsúengedély. A XVIII. században jöttek létre a Jézus Szíve Társulatok, hozzájárulva a kultusz terjedéséhez, amely mély nyomot hagyott a hívek vallási életében. Ezt igazolja a Szent Szív ábrázolásainak rendkívüli népszerűsége. Nem akadt olyan otthon, ahol ne lett volna valamelyik változata megtalálható. Jézus Szíve kultuszával párhuzamosan honosodott meg az Istenanya, Mária Szívének tisztelete. A két képtípus általában párban került a falakra, többnyire az ágyak fölé, de kisebb méretű képeit, szobraikat sublótók tetején, fémlapra készült

változatait pedig házak ajtajára helyezték el.

A Szent Vér kultuszának gyökerei a középkorba nyúlnak vissza, az Oltáriszentség csodáiban keresendők. A vele kapcsolatos ábrázolások kegyhelyekhez kötődve jelennek meg. Ugyanakkor gyakori kísérői a Tisztítótűz ábrázolásoknak, amelynek külön kultusza alakult ki hozzá kapcsolódó ájtatossági formákkal.

Szűz Mária tisztelete és ábrázolásai

Szűz Mária, mint Jézus Krisztus anyja, megkülönböztetett szeretet és tisztelet tárgya, akinek az üdvösségszerzéshez való kapcsolata elszakíthatatlan. Személyét Krisztus misztériumának évenkénti megünneplésében különös gazdagsággal vette körül a népi vallásosság. A liturgikus esztendő több ünnepe kötődik hozzá. Különös tiszteletére jellemző, hogy sok helyen a szobra vagy képe elé egész esztendőben virágot helyeztek. Mivel a hagyomány szerint a szombati napon egyedül ő hitt Szent Fia feltámadásában, ezért a szombatot Mária napjának tartották. Német közösségekben külön imádság szolgált ezen a napon tiszteletére, amit a család közösen mondott el, lehetőleg a Segítő Szűzanyát (Maria Hilf) ábrázoló kép (Samstagbild) elé térdelve. Tiszteletét fejezték ki a májusban elkészített, felvirágozott házi Mária-oltárok és a képe, szobra előtt meggyújtott mécsesek, gyertyák.

A Szűzanya tisztelete és ábrázolásai az egyházi esztendő Mária-ünnepeihez kapcsolódnak, amelyeknek alapjai részben szentírásiak, részben történelmi események szolgáltak erre, részben pedig apokrif evangéliumok, középkori legendák, látomások és a szakrális folklórhagyomány. A gyűjteményekben őrzött Mária-ábrázolások az egyházi esztendő Mária-ünnepeihez köthetők.

December 8. **Szeplőtelen Fogantatásünnepe**, azaz **Immaculata**. (főünnep) Alapgondolatát az adja, hogy az Ige hordozására kiválasztott Mária Krisztus érdeméből fogantatásától kezdve mentes volt a bűntől „egészen szent”. Keleten a VIII. század óta tartották meg az ünnepet, innen került Európába. A magyar nyelvterületen a XII. század óta ismerik. A ferencesek, az ágostonos remeték, karmeliták, bencések, ciszterciek és világi papok egyaránt hozzájárultak terjedéséhez. 1477-től került az egyházi ünnepek közé, 1854 óta dogma. Kultuszához nagyban hozzájárult a lourdesi (1858) jelenés. Virgo Immaculata ábrázolásának szentírási alapja a Jelenések Könyvében olvasható. Ő a 12 csillagkoronás Napbaöltözött Asszony, de Jézus családfáján ugyancsak megjelenítették.

Március 25. Gyümölcsoltó Boldogasszony (Annuntiata) ünnepe (főünnep). A Megváltó fogantatásának, a Megtestesülésnek, az Angyali Üdvözletnek a napja, amely az V. század óta ismert. Ábrázolásainak evangéliumi alapja van. A megfogalmazások között a Napbaöltözött Asszony ugyancsak megtalálható³⁴

Angyali Üdvözlet

„A hatodik hónapban az Isten elküldte Gábor angyalt Galilea Názáret nevű városába egy szűzhöz, aki egy Dávid házából való férfinak, Józsefnek volt a jegyese, és Máriának hívták. Az angyal belépett hozzá és megszólította: „Üdvözlégy kegyelemmel teljes! Veled van az Úr! Áldottabb vagy minden asszonynál.” E szavak hallatára Mária meghökken és gondolkozni kezdett rajta, miféle köszöntés ez. Az angyal így folytatta: „Ne félj Mária! Kegyelmet találtál Istennél. Gyermekeket fogansz, fiút szülsz, és Jézusnak fogod elnevezni. Fiad nagy lesz és a Magasságbeli Fiának fogják hívni. Az Úristen neki adja atyjának, Dávidnak trónját, és uralkodni fog Jákob házán örökké, s országának nem lesz vége...A Szentlélek száll rád s a Magasságbeli ereje borít be árnyékával. Ezért a születendő Szentet is az Isten Fiának fogják hívni.” (Lk. 1;35.)

„ *S az Ige testté lett, és közöttünk élt. Láttuk dicsőségét, az Atya Egyszülöttének dicsőségét, akit kegyelem és igazság tölt be.*” (Jn. 1;14)

Május 31. Szűz Mária Királynő ünnepe (emléknap). Az ünnep alap gondolata: Krisztus a világ Uralkodója, ezért Szent anyja a királyné. Az elnevezés a III. századtól ismert. A gondolatot a liturgia szöveges részeiben, de a rózsafüzérben egyaránt megfogalmazták. Megjelenítésében Máriát királynői díszben vagy a kitárt köpenyével oltalmat adó anyaként ábrázolták. A veszedelmektől óvó, védelmező palástos Mária mint az irgalmasság Anyja különösen kedvelt volt. Az I. világháború után a palástos Mária képeinek árusításából befolyt pénzüsszeget a hadirokkantak, hadiözvegyek, árvák és a hadifoglyok hozzátartozóinak megsegítésére fordították.

Július 2. Sarlós Boldogasszony (Visitatio) ünnepe, (ünnep) amely nem más, mint a Bibliából

ismert látogatás, amikor Mária felkereste rokonát, Keresztelő Szent János anyját, Erzsébetet. A ferenceseknél 1263 óta ismert, 1389-től egyházi ünneppé vált, egyetemessé pedig 1568/70-től. Hazánkban a barokkban bontakozott ki, de kiteljesedése a XIX. századhoz köthető. A várandós anyák oltalmazójaként tisztelték. A nyugati egyház ünnepe, hozzá kapcsolódik az Újszövetség hálaéneke a Magnificat.

„Mária még ezekben a napokban útnak indult és a hegyekbe sietett, Júda városába. Zakariás házába tért be és üdvözölte Erzsébetet. Amikor Erzsébet meghallotta Mária köszöntését, örömeiben megmozdult méhében a gyermek, maga Erzsébet pedig eltelt Szentlélekkel. Hangosan felkiáltott: „Áldott vagy az asszonyok között és áldott a méhed gyümölcse!” (Lk. 1;38-42.)

Július 16. Kármelhegyi Boldogasszony ünnepe (emléknap). A Kármelhegyi Boldogasszony Testvéreinek közössége 1208-ban alakult meg. 1251-ben a rend egyetemes főnökének, Stock Szent Simonnak skapuláré látomását követően lett a karmeliták kiváltságos ünnepe, a XVIII. század elejétől pedig az egész Egyházé. Megszületett a skapuláré intézménye, amelynek alapja, hogy a Szűzanya maga menti ki a tisztítóútból a lelkeket, skapulárét (vállruha) nyújtva nekik. Akik eleget tesznek a skapuláréviselés követelményeinek, megmenekülnek az örök kárhozattól *„aki ebben (szent skapuláré) hal meg, nem jut a pokol tüzére”*. Kultusza különösen virágzott a pestisjárványok idején, a szombati mécses gyújtás szokása eredetileg tiszteletére honosodott meg. Ábrázolásai széles körben elterjedtek, amelyhez egy-egy búcsújáró hely is hozzájárult (Máriaradna). A világi hívek Skapuláré Társulatai a XVIII. századtól jöttek létre.

Augusztus 15. Nagyboldogasszony (Mária Assunta) ünnepe (főünnep). Mária halálának vagyis „elszenderedésének”, mennybevitelének és megkoronázásának napja (a hagyomány szerint koronájához a Szentháromság három, az angyalok kilenc csillagot adtak), amely az V. század óta ismert, a VII. századtól pedig ünnepelt. 1950 óta dogma (hittétel). Kultuszának legszorgalmasabb terjesztői a ferencesek voltak. A térségben szentképi ábrázolása a legelterjedtebb és a legkedvesebb képek egyike volt. Napját gyógynövénygyűjtő napként is ismerték. Szent István király ezen a napon ajánlotta hazánkat a Szűzanya oltalmába.

Szeptember 8. Kiasszony vagy Kisboldogasszony napja (ünnep). Szűz Mária születésének ünnepnapja, amelyet keleten a VI. századtól megtartottak. A jeruzsálemi Anna templomot, amelyet Mária szülőháza fölé emeltek, az V. században szentelték fel. A VII. században a nyugati egyházban ugyancsak megjelent ünnepnapként, a XI. századtól pedig általánossá vált. Több zarándokhely búcsúnapja kötődik hozzá. A térségben úgy tartották, hogy a felkelő Napban ilyenkor a Szűzanya látható és az ég harmata ekkor az éjszakára kitett vetőmagot megszenteli.

Szeptember 12. Mária neve napja (emléknap). 1683-ban ezen a napon menekült meg Bécs az ostromló törököktől, ennek emlékére vált a nap az egész egyházban ünneppé, bár Spanyolországban már 1513-tól ünnepelték pápai engedéllyel. Ezen a napon a segítő Máriára (Maria Hilf) emlékeznek, aki palástosan, köpenyesen a gyermek Jézust tartja a karján. Az Istenanya névünnepén a X. században sokan tartottak szombati böjtöt és Mária-zsolozsmát, imádkoztak a keresztes hadjáratok sikeréért. Az ábrázolások alaptípusaként a passauai Maria Hilf kegykép szolgált. A térség német közösségeiben különösen kedvelt ábrázolásnak mondható. Kultuszának terjesztésében figyelemreméltó szerepet játszott a német lakosság.

Szeptember 15. Hétfájdalmú vagy Fájdalmas Szűzanya ünnepe (emléknap). A legerőteljesebben átélt ünnepe az anyáknak, a szenvedőknek, amikor Mária anyai fájdalmára emlékeznek.

Kultuszának megalapozója János evangélista volt, kibontakozása pedig a keresztes háborúk idejéhez köthető. Terjesztésében a szerviták és a ferencesek játszottak fontos szerepet. A XVIII. században már ünnepelték ezt a napot is, de általánossá a XIX. században vált. Gazdag forrásként szolgált a Fájdalmas Anya a szakrális népköltészetnek, a Mária-siralmaknak és a szentképi megfogalmazásoknak, szoborábrázolásoknak, amelyeket ugyancsak különösen kedveltek. Terjesztésükben figyelemreméltó szerepet játszottak egyes kegyhelyek (Sümeg, Maria Taferl, Sasvár).

„Simeon (egy igaz és istenfélő jeruzsálemi, aki a Szentlélektől kapta a kinyilatkoztatást, mi szerint nem hal meg addig, amíg meg nem látja az Úr Felkentjét) *megáldotta őket* (a gyermek Jézust,

Máriát, Józsefet) és így szólt Máriához: „Ez sokak romlására és sokak feltámadására lesz Izraelben, jel lesz, amelynek ellene mondanak – a te lelkedet is tör járja át – hogy sokaknak kiderüljenek a titkos gondolatai.” (Lk. 2; 34-35.)

Október 7. Olvasós Boldogasszony vagy Rózsafüzér Királynénapja (emléknap). Az 1572-ben a törökökkel szemben megnyert Lepantói csata emlékére vált népszerűvé és általánossá az ünnep, bár a Rózsafüzér Királynő kultuszának terjesztésében a domonkosok már a XV. századtól buzgólkodtak. (Ez szolgált alapul Szent Domonkos szerzőségéhez.) Az írástudatlanok zoltározásáról (150 Miatyánk) viszont már a X. századtól tudunk. A sokszorozó vagy koszorú imádságok gyakorlata a XII. században terjedt el, több fajtája létezett és máig a legáltalánosabbnak mondható imádságforma. A középkor rózsza szimbolikája adta a rosarium vagy rózsakoszorú elnevezést, ami rászállt az ájtatosságra. Leggyakrabban még ma is a rózsafüzért imádkozzák, a magánájtatosság legfontosabb része lett. Az élő rózsafüzér társulatok a XIX. században alakultak, de rózsakoszorú-társulatok a XV. századtól léteztek. A teljes rózsafüzér imádság három részből áll, amelyeknek három szín felel meg: az örvendetiesnek a fehér, a fájdalmasnak a vörös, a dicsőségesnek az arany szín.

Október 8. Magyarok Nagyasszonya ünnepe (főünnep). Boldogasszony a magyarság számára a törökellenes küzdelmek szakrális és mágikus jelképévé vált, akit magyar koronával és joggal, Immaculataként vagy Napbaöltözött Asszonyként jelenítettek meg. Külön ünnepét 1896-ban engedélyezte XIII. Leó pápa. Kultuszába olvadt bele a magyaroknak a kereszténység felvétele előtti Boldogasszony-tisztelete. A Mária-kultusz eredményeként születtek meg a XV. századtól kezdve a különböző Mária-Társulatok, majd a török kiűzése után a Mária kegyhelyek létrejötte és a Szűzanya tiszteletére szervezett búcsújárások.

Január 1. Istenanya ünnepe (főünnep). 1931 óta tartozik ebbe az ünnepcsoporthoz. Az Isten Fiának anyját ünneplik a hívők közösségei, bár a népi vallásosságban nem alakult ki igazi hagyománya. Ábrázolásain az Istengyermekek karjában vagy ölében tartó Szűzanya látható.

A szentek tisztelete és ábrázolásai

A szentek (apostolok, evangélisták, vértanúk, hitvallók, szüzek, pápák, püspökök, papok, diakónusok, egyháztanítók, apátok, szerzetesek, remeték, szerzetesnők) az isteni kegyelem és az emberek közötti láncolat kiemelkedő tagjai, akik földi életükkel méltóvá váltak a megdicsőülésre, érdemeikért haláluk után a mennybe jutottak, tiszteletüket az egyház hivatalosan engedélyezte. Az egyházi tanítás: „Egy az Isten, s egy a közvetítő Isten és ember között: az ember Jézus Krisztus, aki váltságul adta magát mindenkiért.” (1. Tim. 2;5-6) hangsúlyozásával ugyan, de támogató közbenjárásukat kérték. Utóbbi lehetőségét a szentek haláluk előtt Istentől kapták. Így lettek közvetítők az Isten és az ember, a természet és az ember, valamint ember és ember között. Tiszteletükön túl tehát közbenjáró segítségért, oltalomért fordultak hozzájuk (segítő és patrónus szentek). Utóbbi hatékonyságát növelte az adott szentek ereklyéinek birtoklása (később ezeket képekkel helyettesítették).

A szentek ünnepnapja (névünnepei) haláluk napjával azonos, ami új életre születésüket jelenti. Példájukat követendőnek, útmutatónak tekintették. Életük állomásainak képi megfogalmazásai tanítási célt szolgáltak. Ábrázolásaikon tevékenységük jelképeivel, vértanúságuk eszközeivel, megdicsőülésük jeleivel és látomásaik mozzanataival mutatták be életüket, földi működésüket. Az esztendő minden napja egy-egy szent szertartásokból, szokásokból, tilalmakból összetevődő, szakrálisan szabályozott ünnepének felel meg, amelyeket az Úr ünnepei foglalnak keretbe.

A szentek tisztelete, elsősorban az apostoloké, a vértanúké és hitvallóké, a IV. és az V. században bontakozott ki, ünnepeik többnyire egy-egy templom, bazilika záróhelyként való felszentelésének évfordulójához kapcsolódtak. A VI.-X. századok során a szentek serege újjáalakult, de ez a folyamat jellemzi az egymást követő későbbi évszázadokat is. A szerzetesrendek nagy szerepet játszottak a szentek kultuszának terjesztésében. A tevékenységük nyomában megszülető vallásos társulatok, egyesületek, céhek, oltáralapítványok hozzájárultak a szentkultusz formáinak széleskörű megismertetéséhez. A különböző ájtatosságok, körmenetek, a szentek

ábrázolásainak változatos módjai a tanításon túl ezt a célt is szolgálták. A szentek kultusza átszötte a mindennapok vallásosságát, megszentelve a köznapokat.

A szentek élete és tevékenysége Jézus Krisztus missziói parancsának ismeretében válik érthetővé: „Jézus odalépett hozzájuk és így szólt: „ Én kaptam minden hatalmat égen és földön. Menjetez tehát, tegyétek tanítványommá mind a népeket! Kereszteljétek meg őket az Atya és a Fiú és a Szentlélek nevére, és tanítsátok meg őket mindannak a megtartására, amit parancsoltam nektek. S én veletek vagyok minden nap a világ végéig.” (Mt 28; 18-20)

A gyűjteményekben található, az egyházi esztendő szentjeinek ábrázolásai időrendben a következők:

December

Szent Borbála vértanú szűz

† 306 körül Nikodémia (ma Izmit), a segítő szentek egyike, a jó halál, a bányászok, a tüzérek, az ágyú és harangöntők, kőművesek, kőfaragók védőszentje, házasságszerző szentként is tisztelt. Ábrázolása: három ablakú toronnyal, (raboskodásának helye) kehellyel és Szentostyával, pávatollal, karddal, (vértanúsága eszköze) ágyúcsővel, bányász szerszámokkal (elrejtőzésének helye), pálmával, koronával.

Szent Miklós

270 körül Patrasz (Kis-Ázsia),† 344-352 között Myra, a püspök a segítőszentek egyike, legendája Bizáncból terjedt el, az anyaság, a gyermekek, a diákok, a gabonakereskedők, a pékek, a szövők, a borkereskedők, a molnárok, a halászok, a hidépítők, a zarándokok, az eladó lányok, a jogászok, a vízen járók védelmezője.

Ábrázolása: püspöki öltözetben, pásztorbottal, könyvvel, amelyen három aranygolyó látható, három pénzes zacskóval (eladó lányok megmentője), három kenyérrel, horgonnyal, hajóval (éhínség megakadályozása), fakáddal benne három fiúval (a legendája szerinti életre keltett diákok), angyal mitrával és az Istenanyával.

Szent Luca vértanú szűz

† 310 Siracusa, a szemfájások, az aprójóság szaporodásának védőszentje, házasságszerző szent.

Ábrázolása: tálon tartott, kiszúrt szemeivel, törrel, lámpással, karddal, nyaksebbel, lángokkal (vértanúságának eszközei), könyvvel, kehellyel, ostyával, pálmával, koronával.

Szent István vértanú, diakónus

Jeruzsálemben halálra kövezték, az Egyház első vértanúja, a szegények pártfogója, a lovak patrónusa.

Ábrázolása: diakónus öltözetben (dalmatikában), kővel, könyvvel, pálmával.

Szent János apostol, evangélista

† 100 körül Efezus, Krisztus 12 tanítványainak egyike, az áldások, az imádságok szószólója, az oltármesterségek, a céhek, a patikák és patikusok patrónusa, de véd az égháborúban, betegségben is.

Ábrázolása: ifjú vagy szakállas aggastyán, könyvvel, könyvtekerccsel, író tollal, írópulttal, ostyával, kehellyel, kígyóval (legendája szerint a mérget hatástalanította), az Utolsó Vacsorán Jézus mellett, a kereszt tövében a Szűzanyával.

Január

Szent Genováva szerzetesnő

422 Nanterre - 502. körül Párizs, imádságával az éhínségtől és a hunok betörésétől mentette meg a várost, így lett annak védőszentje, de kultuszát a németek is nagyban terjesztették.

Ábrázolása: pásztorlányként pásztorbottal, tarisznyával, gyertyával, koppantót tartó ördöggel (legendája), két kulccsal.

Remete Szent Antal remete

251 körül Kome (Közép-Egyiptom) - 356, a keresztény szerzetesség atyja, a beteg emberek és beteg jószágok patrónusa, de közbenjárását kérték kísértések és tűz ellen is. T alakú

keresztje, az antalkereszt védelmet jelentett járványok, bőrbetegségek, kígyómarás ellen.

Ábrázolása: szakállas aggastyán, köpenyben, könyvvel (a természetet jelképezi itt), T alakú kereszt, csengős kereszt, keresztos bot, disznó nyakán csengővel (legendájának alakja, kísértői), démonokkal, lángokkal (legendája), hollóval, oroszlánnal (Remete Szent Pállal való kapcsolata, táplálása).

Árpádházi Szent Margit szűz

1242 Klissa - 1271 Nyulak szigete (Margit sziget), IV. Béla király lánya, aki szigorú vezeklést folytató domonkos apáca volt, a magyarság és a betegek közbenjárója.

Ábrázolása: domonkos szerzetesi öltözet (fehér habitus, fekete köpeny, fekete vagy fehér fátyol), koponya, korbács, vasöv, vessző, sündisznó (vezeklésének eszközei), könyv, címer, korona, liliom.

Szent Sebestyén vértanú

†298 Róma, katonaszent, pestis és egyéb járványok, valamint a jószágvész elleni védőszent, a kőművesek, kőfaragók patrónusa.

Ábrázolása: ágyékkötőben fához kötve, testében nyilakkal (vértanúságának eszközei), ritkábban lovagi fegyverzetben, nyilakkal.

Szent Pál apostol vértanú

10 körül Tarsusz - 67 körül Róma, eredetileg Saul volt, a pogányok apostola.

Ábrázolása: kopasz fejtetővel, szakállal, könyvvel vagy könyvtekerccsel, földre esve a damaszkuszi úton, karddal (lefejezték).

Február

Szent Balázs vértanú

† 316 körül Kis-Ázsiában, Sebaste (ma Sivas) püspöke volt, a segítő szentek egyike a torokbetegségek védőszentje.

Ábrázolása: püspöki öltözetben, pásztorbottal, gyertyával, disznóval és farkassal (legendája alakjai), vasfésűvel, gerebennel, vasgereblyével, vaskampóval (mártíromságának eszközei).

Szűz Szent Veronika

† 1. században, legendai asszonyalak, aki a keresztúton a szenvedő Megváltónak kendőjét nyújtotta, amelyen megmaradt Krisztus arca.

Ábrázolása: fátyollal a fején, kendővel, amelyen Jézus arca látható.

Szent Ágota vértanú szűz

† 250 körül, Catania, tűz elleni védőszent, amely szerepét a XVIII. századtól Flórián vett át.

Ábrázolása: fáklyával, máglyával, csípővassal, szenes tállal, tálcán tartott levágott mellével (vértanúsága jeleivel), fátyollal vagy velummal (legendája szerint a lávafolyamot állították meg vele), egyszarvúval, pálmával, koronával.

Szent Dorottya vértanú szűz

† 304 körül Caesarea (ma Kayseri), a segítőszentek egyike, az állhatatosság patrónája.

Ábrázolása: kötényében vagy kosarában rózsával, almával és egyéb gyümölcscsel (legendája), angyallal, karddal (lefejezték), pálmával, koronával.

Szent Bálint vértanú

† 269 körül Meran-Mais (Tirol), Terni püspöke, akinek alakját összekapcsolták Raetia püspökének, Bálintnak († 475 k.) személyével, a frász (epilepszia) és más betegségek elleni védőszent.

Ábrázolása: püspöki öltözetben, béna vagy megszállott fiúval, karddal (lefejezték).

Március

12. Nagy Szent Gergely pápa, egyháztanító

540. körül Róma - 604 Róma, bencés szerzetes, pápa, a négy nyugati egyházatya egyike, a diákok, az iskolák patrónusa, a tisztító tűzben szenvedő lelkek közbenjárója.

Ábrázolása: pápai ornátus tiarával, könyv, írópult, írópult, a Szentlélek galambja (legendája), a tisztító tűz, látomása: a szenvedő Krisztus a kínzatósi jelvényekkel (Nagy Szent Gergely pápa miséje).

Szent József Jézus nevelőapja

† 30 előtt Názáretben, az Egyház, a jó halál, a házasság, a család, az árvák, a famunkások, a papi hivatás védőszentje.

Ábrázolása: szakállas férfi liliommal, karján az Istengyermekkel, ácsszerszámokkal (balta, bárd, szekerce, kalapács, derékszög, fűrész, gyalu), kivirágzott bottal (legendája), munka közben a műhelyben, a Szent Család tagjaként életük különböző állomásain, halálos ágyán.

Április

Szent György vértanú

† 303 körül Kis-Ázsiában, de Kappadókiában született, katonaszent, sárkányölő, a segítőszentek egyike, a hit diadalmas hőse, a keresztes lovagok, lovas katonák, fegyverkovácsok, szíjártók, vándorlegények védőszentje.

Ábrázolása: lovagi vértben, pajzzsal, lándzsával, karddal, húsvéti zászlóval, lóval, sárkánnyal (legendája), ritkábban kerékkel, (vértanúsága eszközei).

Siénai Szent Katalin egyháztanító

1347 Siena - 1380 Róma, domonkos-harmadrendi szerzetesnő, egyházdoktor, békekövet, Európa társvédőszentje.

Ábrázolása: domonkos szerzetesi öltözetben (fehér habitus, fekete köpeny és fekete vagy fehér fátyol), töviskoronával, stigmákkal (Krisztus öt Szent Sebe), szívből kinövő kereszttel vagy feszülettel, az ujjára gyűrűt húzó gyermek Jézussal (látomásai), könyvvel, koponyával (asztkézis), ördöggel, rózsafüzérrel (mint a koszorúimádságok terjesztője), liliommal.

Május

4. Szent Flórián vértanú

† 304 körül Lauriacum (ma Lorch), katonaszent, a segítőszentek egyike, a tisztító tűzben szenvedő lelkek közbenjárója, tűz elleni védőszent, a tűzoltók, sörfőzők (sör=flóriánvíz), fazekasok, kovácsok, pékek, kéményseprők patrónusa.

Ábrázolása: páncélos katonai öltözetben, zászlóval, kereszttel, égő házra dézsából, vödörből vizet öntve (legendája), malomkövel (vértanúság, ritka).

Nepomuki Szent János vértanú

1350 Nepomuk (Pomuk) - 1393 Prága, ahol a Szent Vitus székesegyház kanonokja volt, a gyónási titok vértanúja, a hallgatás, a vízi betegek, a vízen járók, fuvarosok patrónusa, a rágalmaszások ellen a jó hírnév védelmezője. Jelmondata: „*Boldog, aki a nyelvével nem vétkezik.*”

Ábrázolása: karingben, reverendában, stólában, pelerinnel, birétummal (szögletes papi sapka), feszülettel, szájára tett ujjal, nyelvével, kezében TACUI (hallgattam) felirattal (vértanúságának oka), pálmával, feje fölött öt csillagból (Krisztus öt Szent Sebe jelképe) álló glóriával.

Szent Orbán pápa

† 230, a szőlőművesek, a szőlők, a kádárok, kocsmárosok védőszentje.

Ábrázolása: püspöki vagy pápai öltözetben tiarával, pápai kereszttel, szőlővel, kehellyel, paténával, puttonnyal, boroshordóval, vincelléreként, könyvvel, karddal, koronával.

Június

13. Páduai Szent Antal misztikus teológus

1195 Lisszabon - 1231 Arcella-Padova, ferences szerzetes, egyháztanító, neves hitszónok, az Egyház fő alamizsnása, a világ szentje, a gyermekek, a szükséget szenvedők barátja, a jószág, a betegségben szenvedők közbenjárója, a reménytelen ügyek pártfogója, az elveszett tárgyak nyomravezetője.

Ábrázolása: barna ferences szerzetesi csuhában, derekán három csomóval ellátott kötélövvel, tonzúrával, könyvvel, karján a gyermek Jézussal (látomásában jelent meg), halakkal (nekik prédikált), monstranciával, térdelő számmal (letérdelt az Oltáriszentség előtt), liliommal.

Gonzaga Szent Alajos jezsuita

1568 Castiglione - 1591 Róma, novícius, a láz és a gyermekbetegségek elleni védőszent, a papi hivatások, a tanuló ifjúság patrónusa.

Ábrázolása: reverendában, fehér karingben, lábánál koronával (hercegi rangjáról lemondott), koponyával, korbáccsal (vezeklés), rózsafüzérrel, feszülettel, liliummal.

Keresztelő Szent János vértanú

† **30 körül a Mahérusz erődben, Jézus nyilvános működésének előkészítője, a pusztában élt, bűnbánatot hirdetve keresztelt a Jordánban, a kereszteletlenül elhaltak mennyei pártfogója.**

Ábrázolása: hosszú hajjal, szakállal, szőrruhában, mezítláb, könyvön ülő báránnyal (Agnus Dei), keresztes bottal rajta a szalaggal, ezen Ecce Agnus Dei (íme az Isten Báránya) felirattal, az Istenanyával és a gyermek Jézussal kisgyermekként, kereszttel játék közben, levágott fejével egy tálon (Heródes lefejeztette).

27. Szent László király

1046-1095, az Árpádház szentje, lovagkirály, a kardcsiszárok, lovászok, szabók, kovácsok, mészárosok, gombkötők patrónusa.

Ábrázolása: királyi öltözetben, páncélban, koronával, jogarral, országalmával, csatabárddal, karddal, címerrel, zászlóval, a kun vitézzel viaskodva, a sziklából vizet fakasztva.

29. Szent Péter apostol vértanú

† **67 körül Rómában, az apostolok fejedelme, az első pápa, Krisztus földi helytartója, a halászsok patrónusa.**

Ábrázolása: göndör haj, szakáll, könyvtekercs, könyv, keresztes bot, pápai kereszt, fordított kereszt (erre feszítették fel), kakas (tagadás), halászháló, halfogás (eredeti foglalkozása), kulcs (a mennyországé).

Július

Antiochiai Szent Margit vértanú szűz

† **307 körül, a segítőszentek egyike, akinek ereklyéit II. András király hozta a Szentföldről. A szülő anyák patrónája, de esőért és a jégverés eltávolításáért is könyörögtek hozzá.**

Ábrázolása: kereszttel vagy keresztes bottal, sárkánnyal (ördög), galambbal (Szentlélek), vasfésűvel, vasgerebennel, fáklyával (kínzási eszközök), gyöngykoszorúval, könyvvel, pálmával, koronával.

Szent Mária Magdolna bűnbánó

† **I. században, ő a Jézus hatására megtért bűnös asszony. A bűnbánó nők, a fodrászok, fésűsök, kozmetikusok védelmezője, könnyhullatásai pedig a források patrónájává tették.**

Ábrázolása: hosszú hajjal, balzsamos edénnyel (Jézus testét akarta megkenni halála után), koponyával (vezeklés), elszakított ékszerrel (szakítás korábbi életével), feszülettel, könyvvel vagy a golgotai kereszt alatt térdelve.

Szent Kristóf vértanú

† **250 körül Kis-Ázsiában, a segítőszentek egyike, a vízen járók, úton lévők, kertészek (kivirágzott bot) gyümölcskereskedők, vándorok, politikusok patrónusa, oltalmaz betegségtől, balesettől, hirtelen haláltól.**

Ábrázolása: szakállas óriás, vállán az Istengyermekkel, kezében keresztes gömbbel vagy könyvvel, vándorbottal a vízen gázol át (legendája szerint a leghatalmasabb urat akarta szolgálni, embereket hordott át a folyón, így találkozott a gyermekként megjelenő Jézussal, vele az egész világ terhet cipelve lett kereszténnyé).

Szent Anna

Szűz Mária édesanyja, a „Szent Atyafiság” kultuszának megteremtője, az anyák, a családok, a dolgozó asszonyi kezek patrónája. Ünnepe a Mária szülőháza fölé emelt templom felszentelésének napjával azonos.

Ábrázolása: zöld köpenyben (reménység), piros ruhában, fejkendővel, könyvvel, könyvtekercssel, a Szűzanyával és az Istengyermekkel, Joachimmal a jeruzsálemi Aranykapunál, Mária születésekor,

majd a gyermek Máriát olvasni és imádkozni tanítja vagy Joachimmal a templomba kísérik.

Augusztus

8. Szent Domonkos rendalapító

1170 körül Calarueg - 1221 Bologna, az erkölcsös nevelésre, az igaz hit hirdetésére, a tévelygők visszatérésére létrejött domonkos rend alapítója, misztikus ígehirdető. A koszorúimádságot (olvasó) a térítés és a jámborság eszközévé tette.

Ábrázolása: fehér habitusban, fekete köpenyben, tonzúrával, lábánál fekete-fehér foltos, szájában égő fáklyát tartó kutyával, mellén vagy feje felett csillaggal (legendája), könyvvel, kereszttel, liliummal, a rózsafüzért nyújtó Istenanyával (látomása).

Szent Lőrinc vértanú diakónus

Aragónia - † 258 Róma, a szegények, a könyvtárosok, pékek, tűzoltók, cukrászok, égési sebektől, láztól szenvedők pártfogója (vértanúsága alapján), a vargák, paszományosok, tímárok patrónusa.

Ábrázolása: diakónus öltözetben (alba, stóla, dalmatika), füstölővel, könyvvel, könyvtekerccsel, kereszttel, kenyérral, pénzes zacskóval alamizsnát osztva, rostéllyal (mártíromsága eszköze), pálmával.

Szent Rókus zarándok

1295-1327 Montpellier, aki pestises betegeket gyógyított, majd maga is megkapta a betegséget. Őt egy angyal és egy kutya ápolta (legendája). A járványok eltávolításáért, a pestis ellen kérték közbenjárását, de pártfogása alatt működtek a betegápoló testvérületek.

Ábrázolása: zarándokruhában, kalappal, bottal, kagylóval, lopótökkel, zarándoktarisznyával, combján a pestises sebbel, kutyával, esetleg angyallal.

Szent Ilona császárné (Flavia Julia Helena)

255 Drepanon, Bithinia - 330 Nikodémia (Izmit), Nagy Konstantin anyja, a Szentföld zarándoka, Krisztus keresztjének, a szentkeresztnek megtalálója.

Ábrázolása: császárnői öltözetben, koronával, kereszttel, amely néha T alakú, Jézus kínzásának eszközeivel és együtt fiával, Konstantinnal. (elsősorban a keleti művészetben).

Szent István király

969-75 között Esztergom - 1038 Esztergom, az első magyar király, az államiság megteremtője. Személyében testesült meg a pogány istenkirály és az Isten kegyelméből való uralkodói méltóság. A Boldogasszony-kultusz elkötelezett híve.

Ábrázolása: királyi öltözetben, koronával, jogarral, országalmával, lándzsával, kettős kereszttel, Máriás zászlóval, lovon ülve, Szent Imrével, a Szűzanyával, amint felajánlja neki a magyar koronát.

Szeptember

Palermói Rozália remete

1010-20 között - 1066 a Palermo melletti Pellegrino hegyi barlangban érte a halál, ahol 1624-ben megtalálták. Szentként tisztelik, a pestisesek és egyéb járványos betegségben szenvedők patrónája.

Ábrázolása: rózsakoszorúval, kezében keresztet vagy feszületet fogva fekszik, könyvvel, láncsal, koponyával (vezeklése eszközei), liliummal.

Szent Mihály arkangyal

A mennyei seregek fejedelme, főangyal, a lelkek túlvilági kísérője, a halottak bírója. Az Egyház, a kereszténység, a haldoklók, a gonosszal szembe szállók oltalmazója, közbenjáró a könnyű agóniáért és a jó halálért. Az Utolsó Ítélet angyala, ünnepe a római Szent Mihály bazilika felszentelésének napja.

Ábrázolása: karddal, sárkánnyal (a Sátán), mérleggel és mérlegbe tett lelkekkel, az ördöggel.

Október

1. Lisieuxi Szent Teréz (Kis Szent Teréz)

1873 Alençon - 1897 Lisieux, karmelita apáca, egyháztanító, a missziók védőszentje .

Ábrázolása: barna szerzetesi öltözetben, fehér köpenyvel, fekete fátyollal, feszülettel, rózsákkal.

Assisi Szent Ferenc rendalapító

1181/82 Assisi - 1226 Porciunkula, eredeti nevén Giovanni di Bernardone, Isten szegénye

(Poverello di Dio), a tisztaság, a szegénység, az engedelmesség és a lángoló szeretet megtestesítője, farkast szelidítő, a természet szépségeit csodáló szent, a Naphimnusz szerzője, akinek jelmondata: „A világ dicsőségét, minden ékességét megvettem.”

Ábrázolása: barna ferences csuhában, derekán három csomóval ellátott kötélölvvel, tonzúrával, mezítláb, könyvvel, kereszttel vagy feszülettel, a stigmákkal (Krisztus öt Szent Sebe, amelyeket 1224-ben kapott meg), koponyával, földgömbbel (világi javak megvetése), madarakkal (nekik is prédikált), a betlehemi jászollal (ő állította fel elsőként).

Avilai Szent Teréz (Nagy Szent Teréz) egyháztanító

1515 Avila - 1582 Alba de Tormes (Salamanca mellett), karmelita szerzetesnő, a sarutlan rend alapítója, a legnagyobb női szent, egyházdoktor, aki a szívsebzés (az isteni szeretet tüzes lándzsájától) kegyelmében részesült.

Ábrázolása: barna szerzetesi ruhában fehér köpennyel és fátyollal, könyvvel, írópulttal, tollal, (leírt misztikus látomások), IHS felirattal, lángoló vagy nyíllal átlótt szívvel, tüzes nyíllal, galambbal (Szentlélek), láncsal, korbáccsal (vezeklés) templommal (a megreformált rendnek kolostort építtetett).

Alacoque Szent Margit misztikus

1647 L Hautecour - 1690 Pray-le-Monial, a Jézus Szíve tiszteletét terjesztő vizitációs nővér.

Ábrázolása: fekete szerzetesi ruhában fekete fátyollal, mellén keresztbetett kezekkel, Jézus Szívére nézve.

Szent Vendel

554 körül Skócia - 617 Tholey, remete szerzetes, Tholey apátja, legendája szerint ír királyfi, akinek zarándokbotjából pásztorbot lett. A jószágtartó gazdák, az állatok, a pásztorok patrónusa, akinek tisztelete Dömötörét szorította ki a nyugati birkafajták elterjedésével.

Ábrázolása: remeteöltözetben vagy zarándoköltözetben, kalappal, bottal, kagylóval. Pásztoröltözetben, kalappal, bottal, tarisznyával, birkákkal, marhákkal, disznóval, kutyával (remeteként pásztorokodott), esetenként fekete szerzetesi ruhában, könyvvel, rózsafüzérrel, koronával.

Szent Orsolya vértanú szűz

† **305 körül Kölnben, itt található ereklyéi, a város védőszentje. Az aacheni zarándokok felkeresték az ereklyéket őrző templomot is. Legendája szerint Rómába zarándokolva, tizenegyezer keresztény társával hitéért Kölnben mészároltak le a hunok. A szabók, a takácsok patrónája, napja szüretkezdő.**

Ábrázolása: koronával (a legenda szerint brit királylány volt), palástban, keresztes zászlóval, nyakában vagy kezében nyilvesszőkkel (vértanúságának eszközei) pálmával, esetleg kitárt köpenye alatt társaival, lámpával.

November

Szent Imre herceg

1007 körül Székesfehérvár - 1031 Biharban vagy a Bakonyban, Szent István király fia, a magyar ifjúság védőszentje, a csizmadiák patrónusa.

Ábrázolása: hercegi öltözetben, koronával, karddal, liliommal (tisztasági fogadalma), címerrel, Szűz Máriával (látomása), esetenként Szent Gellérttel (nevelője volt).

Szent Lénárd püspök

† **az V-VI. században, Liegeben, bencés apát volt, remete, aki a segítőszentek között is megjelenik. A középkor egyik legnépszerűbb szentje, kultuszát a betelepülő németek terjesztették. A beteg embereknek, állatoknak orvosa, a raboknak, lovászoknak, pásztoroknak, kovácsoknak, állatorvosoknak a védőszentje, fogolyszabadító. Szerepét részben Vendel vette át**

Ábrázolása: püspöki öltözetben, pásztorbottal vagy fekete szerzetesi ruhában, könyvvel, bilincessel, láncsal, lábánál rabbal (börtönöket látogatott, foglyokat szabadított meg), marhával, lóval.

Toursi Szent Márton püspök

320 körül Savaria (Szombathely) - 397 Cande, Tours mellett, katonaszent, a nyugati

remeteközösség megalapítója, toursi püspök, aki ruháját a szegényeknek adta. A „bor bírása”, a kádárok, csapók, takácsok patrónusa.

Ábrázolása: katonaruhában lovon, amint köpenyét félbe vágva egy koldusnak adja (legendája), bénával, pénzzel (jócselekedetek), püspöki öltözetben, libával, könyvvel, kupával, két kutyával (legendájának alakjai).

Árpádházi Szent Erzsébet

1207 Sárospatak - 1231 Marburg, II. András király lánya, Lajos thüringiai örgróf özvegye, ferences harmadrendi, a felebaráti szeretet szentje, a szegények, elesettek, elhagyatottak és a kórházak patrónája.

Ábrázolása: uralkodói öltözetben koronával vagy ferences harmadrendiként (szürke ruhában, kötélövvel, fehér fátyollal), könyvvel, templommal (Marburg, a temetkezési helye), kenyérrel, rózsákkal (legendája), alamizsnát osztva, koldusra terített köpennyel, három koronával (szent élet), betegeket ápolva, férjétől búcsúzva.

Alexandriai Szent Katalin vértanú szűz

† **350 körül Alexandriában, a segítő szentek egyike, házasságszerző szent, sírja a Sínai hegyen található.**

Ábrázolása: vasszegekkel kivert kerékkel, karddal (vértanúságának eszközei), könyvvel (bölcesség), feszülettel, koronával, pálmával és a Szűzanya ölében lévő Istengyermek gyűrűt nyújt neki (látomása).

Szent András apostol vértanú

† **60. körül Patraszban, Szent Péter testvére, Keresztelő Szent János, majd Jézus tanítványa, a 12 apostol egyike, akit keresztre feszítettek, házasságszerző szent.**

Ábrázolása: szakállal, göndör hajjal, könyvvel, könyvtekerccsel, keresztes bottal X alakú kereszttel („andráskereszt”, amire felfeszítették).

Búcsújárás, zarándokok, kegyhelyek.

A falusi közösségek számára a lakóhelyről való kimozdulás lehetőségét jelentették a zarándokutak, amelyek a közelebb és távolabb lévő kegyhelyekre vezettek, amelyeket vallási indíttatásból, segítség kérésével, a gyógyulás reményével, vagy hálából, esetleg vezeklésképpen, fogadalomból kerestek fel. A búcsú, a búcsús zarándoklat a közösségi élet megnyilvánulása, amely kisebb-nagyobb területi egységet fog át. A kegyhelyek az isteni kegyelem megmutatkozási helyei, amit az oda elzarándokoló hívek tettek azzá. Egy közösség nemcsak egy, hanem több búcsújáró helyet is felkeresett, sőt, ugyanazon kegyhelyet évente akár többször is. Az idők során a közösségeknek kialakultak a zarándokhelyei és zarándokútjai, amelyekhez ragaszkodtak és amelyek között közelebbi, távolabbi, hazai és külszói kegyhelyek egyaránt megtalálhatók voltak. Ezeket többnyire szervezett formában keresték fel. Egyes helyeken búcsús társulatok jöttek létre a zarándokutak megszervezésére. Minden kegyhelynek kialakult a szűkebb és tágabb vonzáskörzete, ahonnan a búcsús zarándokok érkeztek. A zarándokok igyekeztek minden kegyhelyről a kegyképek vagy a kegyzobornak az eredetihez érintett mását, az eredetivel formailag azonos példányait, vagy a kegyhely hitelesítő pecsétjével ellátott másolatait magukkal vinni, hogy csodatévő erejéből az otthoniak is részesedhessenek. Azonban a kegyképek, kegyzobrok ábrázolásai egyszerű használati tárgyakon és különféle emléktárgyakon is megjelentek, amelyek ugyancsak kedvelt ajándékok voltak. A kegyhelyekről hazavitt szentképek pedig nemcsak a magánáhitatot szolgálták, hanem a kegyhely népszerűsítéséhez is hozzájárultak.

A hazai búcsújáró helyek közül a Bakony és a Balaton-felvidék magyar, valamint német közösségeiből Andocsot, Bakonybél, Bodajkot, Celldömölköt, Csatkát, Győrt, Jásdot, Máriagyűdöt, Máriaremetét, Oslit, Sümegyet, Vasvárt, a határon túl Máriaradnát, Kismartont, külszói országban pedig Maria Zellt, Annaberget, Sonntagberget, Maria Taferlt, döntően német közösségek tagjai Altöttinget és Walldürnt, továbbá Maria Trostot, Maria Lanzendorfot keresték fel, de előfordultak a lengyelországi Gidlén is. Legutóbb pedig, a XIX. század második felétől napjainkig új kegyhelyek születtek, amelyek közül nagy népszerűsége tett szert Lourdes, Fatima, Medjugore.

Andocs: kegyszobra Boldogasszonyt, az Angyalok Királynéját ábrázolja, karján a kezét áldásra emelő Istengyermekkel. Legendája szerint a kegyszobrot a törökök elől menekítendő, angyalok vitték Kalocsáról Andocsra. A kegyszobor öltöztetős, két oldalán Alexandriai Szent Katalin és Szent Dorottya vértanú szentek állnak. A kegyhely rövid ideig jezsuita, majd a XVIII. századtól a ferencesek gondozásába került.

Búcsúnapjai: Nagyboldogasszony, Kisasszony és Mária neve napja, valamint mennybemenetel vasárnapja, pünkösd, Szentháromság vasárnapja, Jézus Szíve, őrangyalok és Rózsafüzér ünnepe.

Bakonybél: kegyszobra nincs, a legenda szerint Szűz Mária könnyeiből fakadt Hármaskútja, amelynek forrásai Günther, Gellért és Mór nevét viselik. Búcsújáró helyé válását a víz gyógyító erejének köszönheti. A kegyhelyet és a templomot a bencések gondozzák. Búcsúnapja szeptember 22, Szent Móric ünnepe.

Bodajk: kegyképe a Segítő Máriát (Maria Hilf) ábrázolja, amelynek előképe az id. Lucas Cranach által festett és Innsbruckban őrzött képnek Passauban a kapucinus templomban lévő másolata. Bodajk a passauai változat filiációja. Maria Hilf kultusza a XVII századtól, a járványok, háborúk és éhínség sújtotta közösségekben bontakozott ki, de a törökök elleni harcokban is hozzá fohászokdtek. Bécsnek a törököktől 1683-ban történt megmenekülését a passauai Segítő Szűzanyának tulajdonították. A kegykép másolatainak különös kedveltsége annak tudható, hogy azt a Maria Zellben őrzött Kincstári Madonna kegyképével azonosították. A kegyhelyet a kapucinusok gondozzák.

Búcsúnapjai: Sarlós Boldogasszony, pünkösd, Mária neve napja. Kultuszának terjesztésében a német lakosság figyelemre méltó szerepet játszott.

Celldömölk: kegyszobra a Maria-zellinek 1729-ben Stájerországban készült másolata, festett fa, megkoronázott, ugyancsak öltöztethető, amely 1731-ben került Celldömölkre. Az ülő Szűzanya ölében tartja a gyermek Jézust, aki almát, Isten országának felségjelvényét nyújtja kezében körtét tartó anyjának.

Búcsúnapjai: pünkösd, Nagyboldogasszony, Kisasszony.

Csatka: egyike a leglátogatottabb búcsújáró helyeknek, amelyet többszöri Szűz Mária-jelenés, valamint ennek nyomában bekövetkezett csodás gyógyulások tettek kegyhellyé. Kegykápolnája 1862-ben épült. Kegyszobra a Szeplőtelen Fogantatás eszméjének megtestesítője, lourdesi típusú, kezében rózsafüzért tartó, álló, koronás, öltöztethető, festett faszobor.

Búcsúnapjai: Sarlós Boldogasszony és Kisasszony napja.

Győr: a Nagyboldogasszony székesegyház Anna kápolnájának XVII. századi, vászonra festett, ír eredetű kegyképén az alvó gyermek Jézus látható, mellette imára kulcsolt kézzel áll a Szűzanya. Mindketten koronával a fejükön. A kép 1697-ben az ír Szent Patrik ünnepén könnyezett és vérrel verítékezett, néhány hónappal a máriapócsi ikon esetét követően. A véres cseppeket felfogó kendő és az ezt igazoló okirat ma is megvan. A kegyoltárt 1767-ben emelték, a kegykép két oldalára az Árpád-házi szent királyok, a koronát felajánló Szent István és a pajzsán a rózsafüzért nyújtó Szent László szobrai, valamint Szent Anna és Szent Joachim képei kerültek.

Búcsúnapja: Gyümölcsoltó Boldogasszony és Szent Patrik ünnepe.

Jásd: kegyhellyé válását a XVIII. századtól gyógyító erejű szentkútjának és egy remetének köszönheti. Kegykápolnája a XIX. század elején épült. Kegyszobra XVIII. századi, festett fa, karján az Istengyermeket tartó álló Boldogasszony, mindkettő koronás és öltöztethető.

Búcsúnapjai: Világ Királynője ünnepe és Mária neve napja.

Máriagyüd: az egyik legnagyobb és legrégebbi búcsújáró hely. Már a XII. században zarándokok keresték fel a templomot a benne őrzött Szűz Mária szobrot és a forrást. Kegyhellyé válását az itt történt nagyszámú csodás gyógyulásnak köszönheti. Régi kegyszobra azonban eltűnt a török hódoltság idején, az újat pedig a kurucok elől Eszékre menekítették, ahonnan nem sikerült visszaszerezni. Jelenlegi kegyszobra vésett díszű ezüstlemezzel ruhaszerűen borított, megkoronázott festett faszobor a XVIII. századból. Búcsúnapjai: pünkösd, Péter-Pál, Nagyboldogasszony ünnepe, Kisasszony napja.

Máriaremete: búcsújáró helyként a XIX. század óta ismert. Az einsiedelni kegyszobor szolgált a kegykép mintájául. Az 1800 körül készült, a falu határában egy tölgyfára elhelyezett kép előtt csodás gyógyulás történt, amely után fakápolnát emeltek föléje. Az 1899-ben épült kegytemplomba a tölgyfa maradványaival együtt helyezték el az üveg alatt lévő kegyképet, amelyen az álló, koronás Szűzanya balján tartja az ugyancsak koronás Istengyermeget, míg jobb kezében kormánypalcát fog. A gyermek Jézus jobb kezét áldásra emeli.

Búcsúnapjai: Szentháromság vasárnapja, Kisasszony napja.

Osl: a hagyomány szerint az első, Mária képét őrző kápolnát a XIV. században emelték, ami a XVI. században a képrombolás áldozatául esett. Az újjáépítésre 1644-ben került sor. A Nagyboldogasszony plébániatemplomban található kegyszobrot Kismarton várából vitette a faluba Esterházy Pál nádor. A szobor festett fa, megkoronázott, öltöztethető, 1604-ben készült alkotás. Az álló Szűzanya jobb karján a gyermek Jézust tartja, míg bal kezében kormánypalcát fog. Arckifejezése miatt Mosolygós Szűzanyának hívják.

Búcsúnapjai: Szeplőtelen Fogantatás, Sarlós Boldogasszony, Nagyboldogasszony és Kisasszony napja.

Sümeg: egyike a leglátogatottabb, legkedveltebb kegyhelyeknek. Kegyhellyé válásának időpontja 1699, amit csodatévő Fájdalmas Anya kegyszobrának köszönhet. Kultusza az alapító csodát követően bontakozott ki. Méltán kapta a XVIII. század elején a szobor a „Betegek gyógyítója” megnevezést. A ferences templom főoltárán található kegyszobor festett fa, amely a megkoronázott Fájdalmas Anyát ábrázolja, ölében a halott Krisztussal, akinek ugyancsak korona látható a fején.

Búcsúnapjai: Jézus Szíve vasárnapja, Sarlós Boldogasszony, Fájdalmas Szűzanya ünnepei.

Vasvár: kegyszobra megjelenésében megegyezik a XVIII. századi rózsafüzér társulatok körmeneteiben hordozott, öltöztetett Mária szobrokkal. A domonkosok templomában áll a XVIII. század közepéről származó festett fa szobor, amely a Szűzanyát ábrázolja Olvasós Boldogasszonyként, aki jobb karján az áldást osztó Istengyermeget tartja.

Búcsúnapjai: Rózsafüzér Királynéja, Szent Kereszt felmagasztalása.

Máriaradna: a Kárpát-medencében a Skapulárés Szűzanya leghíresebb kegyhelye. A ferences templomban látható a Skapulárés Boldogasszonyt ábrázoló kegykép, amelynek kultusza a szentföldi Karmel-hegyről, Stock Szent Simon látomása alapján terjedt el és a Szent Lukácsnak tulajdonított kép másolatai tették népszerűvé. A Bulla Sabbathina (szombati kiváltság) nyomán a tisztítótűzből való megszabadulás eszméje kapcsolódik hozzá. A Skapulárés Boldogasszony oltalmát is kérték a pestisjárványok idején és a törökellenes harcokban egyaránt. A kegykép 1668-ban, Remondini műhelyében készült színezett rézmetszet, rajta a skapulárét nyújtó, jobb karján az Istengyermeget tartó Szűzanya látható, mindketten koronával a fejükön. A kép alsó részében a tisztítótűzben szenvedő lelkeket ábrázolták.

Búcsúnapja: a Skapulárés Szűzanya ünnepe, pünkösöd, Kisasszony napja.

Maria Zell: Stájerországnak magyar emlékekben is különösen gazdag (magyar szentek kápolnái és szobrai), legnagyobb búcsújáró helye, amely a XII. századtól vált a térség népeinek szakrális központjává. Legendája szerint Sankt Lambrecht kolostorának öt bencés szerzetese alapította 1157-ben, akik térítő útjukra a fából faragott Szűzanya szobrot is magukkal vitték ide, ahol a csoda megtörtént (az utat elzáró szikla a szobor előtt ketté hasadt) amit azután csodás gyógyulások követtek. A szobor fölé először fa, 1366-ban gótikus kő kápolnát, majd templomot emeltek. Búcsú kiváltságát 1346-ban, a teljes búcsút pedig 1399-ben nyerte el. A magyarsággal való kapcsolata a XIV. századra nyúlik vissza, kötődve Nagy Lajos király építkezéséhez és a kegyhelynek történő fogadalmi kép adományozásához. Utóbbi a Kincstári Madonna, vagyis a Schatzkammerbild, amely a XV. századtól második kegykép lett. A kegyhely a magyarok törökellenes harcainak is jelképévé vált. Történetében a barokk korban újabb fellendülés következett be. A trónoló, az anyjának almát nyújtó Istengyermeget a jobb karján tartó és baljával körtét adó Szűzanya megkoronázott, festett fa, öltöztethető kegyszobra 1300 körül készült.

Búcsúnapjai: Nagyboldogasszony ünnepe, Szent István király és Kisasszony napja.

A zarándokok a kegyhelyre menet kisebb kitérőkkel a környék más kegyhelyeit, így Annaberget, Sonntagberget és Maria Taferl-t egyaránt felkeresték azzal a céllal, hogy útjuk során minél több szent helyet meglátogassanak. Ezeknek a kegyhelyeknek kegyszobrai gyakran megjelentek a zelli kegyszobrot és kegyképet ábrázoló u. n. quodlibet képeken is.

Annaberg: Szent Annának a népi vallásosságban különösen nagy szerep jutott, kézereklyéjét az anyaság méltóságának jelképeként tisztelték. A Maria Zellbe igyekvő zarándokok felkeresték Annaberg kegyhelyét is, amelynek temploma 1217-ből való. A Mettertiát ábrázoló gótikus kegyszobrát (Szent Anna, Szűz Mária, Jézus Krisztus) 1440-ben Kassai Jakab faragta. Csodás gyógyulások kötődnek hozzá. Bár az első Szent Anna ereklyét 1212-ben hozták a Szentföldről Mainzba, a hagyomány szerint azonban Szent Anna koponya ereklyéjét Annabergben őrzik. A zarándokok a kegyhelyről Szent Anna kezét ábrázoló színes imalapot vittek magukkal haza.

Sonntagberg: a XV. századig Salvatorberg néven ismert a Szentháromság legnagyobb Közép-európai kegyhelye. Kegyképe az a búcsúkkal ellátott Szentháromság típus, amely a trónoló Atyát, feje fölött a Szentlélek galambjával úgy jeleníti meg, hogy ölében a kereszten függő Fiút tartja, amely megfogalmazásnak az ítélőszék ellentétéként a Kegyelem Széke (Gnadenstuhl) vagy Kegyelem Trónja a neve. A Maria-zelli zarándokút során keresték fel a kegyhelyet a búcsúsok, ahonnan a kegyszobrot ábrázoló szentképeket vitték magukkal. A kegyhellyel kapcsolatos a „török csoda” néven ismert legenda, amikor a lovakat térdre kényszerítő égi erő megakadályozta az 1529-ben errefelé garázdálkodó törököknek a szent hely kirablását.

Maria Taferl: a Maria zelli zarándokok által ugyancsak felkeresett kegyhelyek közé tartozik. Kegyszobra a Piéta. Legendája szerint a 30 éves háború idején egy korhadó tölgyfán kereszttel ellátott fatábla volt itt, a kereszttövénben a Szűzanyával és János evangélistával. 1633-ban Thomas Pachmann marhapásztor tűzifának akarta a fát kivágni, de a fejsze többször lecsúszva a törzsről, csúnyán megsebesítette a lábát. Amikor észrevette a fán lévő kereszttet, esdeklő imádságba kezdett, amelynek hatására sebei lepecsételődtek, erejét visszanyerve haza tudott menni. 1642-ben a kereszttet korhadni kezdett. Ekkor Alexander Schinagl erdész, aki lelki bajoktól szenvedett, égi hang hatására az otthoni házi oltáráról a Piétát kivitte a fához, előzőleg fülkét készítve számára, amelybe elhelyezte. Ezt követően hamarosan meggyógyult. 1651-ben a korhadó fa kizöldült, 1658-61 között harminc fény és angyali jelenés történt itt csodás gyógyulásokkal. Az első miséket még a szabadban tartották, majd felépítették a kegytemplomot, amit 1724-ben felszenteltek. A fa a kegyképpel a kegyoltár része lett.

Altötting: a Passau körzetében álló kegykápolna Németország legrégebbi, 700-ból való centrális építménye. A hagyomány szerint az első bajor herceg itt részesült a keresztség szentségében. Kegyszobra burgundiai vagy Felső-Rajna vidéki hársfából készült, 70 cm magas, koragótikus alkotás, amelyet 1330 körül vittek a kápolnába. Az Istengyermeget jobb karján tartó Istenanyát ábrázolja. A kegyszobrot magába foglaló, Mária megkoronázását szimbolizáló kegyoltára ezüstből készült, 1670-ből való. A XV. századtól csodás gyógyulások történtek itt, miután zarándokok tömege kereste fel a kegykápolnában őrzött kegyszobrot. Jól bizonyítja mindezeket a kápolna kerengőjében elhelyezett, 1500-1520 között készült 50 db mirákulumtábla, továbbá a több évszázadot felölelő 2000 votív kép. A zarándokok nagy száma miatt építették a kápolna közelében a XV-XVI. században a gótikus csarnoktemplomot. A kegyhelyre eljutottak a bakonyi német közösségek tagjai is.

Walldürn: Krisztus kiömlő vérének, mint az üdvösség forrásának tisztelete a XIII-XVI. századi Európában nagy erővel bontakozott ki, amelynek egyik ösztönzője a Megváltó személyéhez kötődő ereklyéknek, így a Szent Vérnek is a Szentföldről Európába vitele, amelyre a XI. századtól került sor. A legendák szerint a vért Longinus, Arimátheai József és Bűnbánó Magdolna gyűjtötték össze. A XII-XIII. századból több Szent Vér ereklye is ismert,

amelyek között Jézus kiontott véréen túl a keresztből, továbbá megsértett és vérző kegyképekből származó vércseppek szintén megtalálhatók. A kultusz másik forrása az Oltáriszentséggel és a borral kapcsolatos csodák között keresendő. Ennek legnagyobb hatású kifejeződése Gergely pápa miséjének látomása, amely újabb Szent Vér ereklyék keletkezését indította el. A vérző ostya legendái, továbbá a kiömlött bor vérré válásának csodái a XIII-XIV. században tömegesen jelentek meg, nagyszámú kegyhely keletkezését eredményezve. Legtöbb Németországból (74), ezen belül is Bajorországból (39) származik. Európa-szerte legismertebb a bolsenai csoda, de mellette a Szent Vér kegyhelyek között az egyik legjelentősebb a Freiburg körzetében (moosbachi kerület) található Walldürné 1330-ból. Az ereklye a csodát (tizenegy vércsepp mint tizenegy Krisztus arc) megörökített korporálé, amely lehetőséget adott a kegykép megszületésének. A kegyhelyen a Krisztus arccal megjelölt korporálé előtt sok csodás gyógyulás történt, amely alapján Úrnap nyolcadára teljes búcsút kapott a templom. A bakonyi német közösségek tagjai közül többen felkeresték a kegyhelyet, ahonnan a kegykép másolatait magukkal hozták.

Maria Trost: Graz mellett a dombok között lévő kegyhely, Maria Zell után Stájerország leglátogatottabb búcsújáró helye. 216 lépcső vezet fel az 1714-ben épült bazilikához. Gótikus kegyszobra 1465-ből való, amelyet 1695-ben barokkizáltak, készítője Bernhard Echter. A Szűzanya baljában fogja az Istengyermecket és mindkettőjüket angyalok által tartott sugárkoszorú övezi. Benne a felirat: "Solatium vitae nostrae" (A mi életünk reménysége).

Maria Lanzendorf: az egyik leghíresebb Alsó-ausztriai búcsújáróhely, Bécs mellett található. 1418 óta kedvelt kegyhely, kegytemploma 1699-1703 között épült, mivel első, gótikus templomát a törökök 1529-ben lerombolták. Kegyszobra XVII. századi, festett fa, a Fájdalmas Anyát ábrázolja, ölében a halott Krisztussal.

Gidle: Lengyelországnak egyik népszerű, a domonkos szerzetesek által fenntartott búcsújáró helye Czestochowa közelében. A „Mária mennybevitel” domonkos templomban őrzik azt a tíz cm nagyságú kőből faragott, jobb karján az Istengyermecket tartó Szűzanya szobrot, amelyet legendája szerint 1516-ban Jan Czecek szántás közben talált meg, amit ládába zárt.

A szobrocskára más is felfigyelt, így megmosták és a templomban helyezték el. A szobor mosdató vize csodálatos gyógyulást eredményezett. Azóta évente egyszer ma is borban fürdetik meg a szobrocskát. Ennek a bornak gyógyító erőt tulajdonítanak. A szobornál nem szűnt meg a további csodás gyógyulások sorozata. A Czestochowába tartó zarándokok Gidlét is felkeresik. A czestochowai Szűzanyát a lélek, míg a gidleit a test gyógyítójának tartják. A kegyszobor történetét ábrázoló szentképek az Osztrák-Magyar Monarchia területén is elterjedtek és a legvallásosabb közösségekben a XX. század végéig megőrződtek.

Lourdes: Európa egyik legnagyobb zarándokhelye, amely Mária megjelenésének köszönheti létét, amely jelenés tizenhét alkalommal ismétlődött meg. A Szűzanya a Szeplőtelen fogantatásnak nevezte magát, bűnbánatot sürgetve. Megjelenésének helyén forrás fakadt, amely gyógyító erejét a mai napig megőrizte. 1862 óta a zarándokok által folyamatosan felkeresett szent hely. Templomát 1871-re építették fel.

Fatima: a legismertebb portugáliai kegyhely, ahol 1917-ben jelent meg a Szűzanya több alkalommal is, közöttük a „napcsoda” keretében, mint Rózsafüzér Királynője. A helyszínen 1928-ban kezdték építeni a bazilikát, amelyet 1853-ban szenteltek fel. A zarándokhely Európa más országaiban is ismert és népszerű.

A szenteltvíz tartók

A gyűjteményben őrzött szentelt víz tartók egy része mives fazekas munka, zöld színű, esetleg kék és drapp, hátlapjukon a golgotai kereszttel. Másik részük gyári készítmény, porcelán, többnyire az Istenanyát domborították hátoldalukra a Gyermekkel. Részben egyszínű fehér, részben pedig a hátoldal színes. Általában nem használtak erős színeket. Az alkalmazottak a liturgikus színek közül kerültek ki. A harmadik csoportot az alumíniumból és öntött vasból készültek jelentik. Többnyire a Hit, Remény, Szeretet jelképei kerültek rájuk.

Rózsafüzérek

Külön tárgycsoportot alkotnak a rózsafüzérek, amelyek bár nem mondhatók nagy számban előfordulóknak, azonban a meglévők különféle olvasótípusokat jelentenek. Közöttük leggyakoribb a hagyományos rózsafüzér, amely az Örvendetes, a Fájdalmas és a Dicsőséges rózsafüzérből áll. Az újabb változatok között megtalálható a Világosság rózsafüzére, amelyben az előzőekhez kapcsolódóan még újabb öt tized található Krisztus földi életének, tanításának és isteni megmutatkozásának öt állomásával. Ezeken kívül megtalálhatók az öt tizedes szentolvasók, így az Oltáriszentség rózsafüzér, a Szent Vér rózsafüzér, Jézus Szent Szíve rózsafüzére, Szent Antal rózsafüzére, ahol a kereszt helyén Szent Antal érem található. Az egy tizedes rózsafüzérek közül a Szeplőtelen fogantatás rózsafüzére, a Két Szent Szív rózsafüzére és a Rosa Mistyca rózsafüzére, amely különös népszerűsége tett szert a népi jámborságban. Külön csoportot alkotnak a Rózsafüzér a meghalt hívekért, Rózsafüzér a tisztítóhelyen lévőkért. Speciális beosztású rózsafüzérek a 28 gyöngyből álló Jézus Öt Szent Sebének rózsafüzére, Jézus Szent Vérének rózsafüzére, Rózsafüzér Szűz Mária Szent Szíve tiszteletére, valamint a Hétfájdalmú Szűzanya 7x7 szemes rózsafüzére és a 7x1+7 szemből álló Könnyek Anyja rózsafüzére. Ide soroljuk még a széles körben elterjedt hét tizedes Fatimai rózsafüzért is. Speciális rózsafüzér a 13x1+3 szemes Rózsafüzér a Tisztító tűzben szenvedő lelkekért, valamint a Szent Anna éremmel ellátott, tíz kék és 30 fehér gyöngyből álló Szent Anna rózsafüzér, de ide tartozik Szent József rózsafüzére 15 fehér és 45 kék szemből, továbbá Szent Rita 24 gyöngyből álló rózsafüzére.

Imádságos könyvek

A gyűjtemény legvegyesebb csoportja, amelyek véletlenszerűen kerültek be, nem céltudatos gyűjtés eredményeként. Egyelőre kiállítási tárgyként jöhetnek számításba. Többségük a barokk imádságos könyveknek 19. századi változata, mint az Aranykorona vagy Áts Benjámín imádságos könyve. Jelentősek a búcsújáráshelyekről származó imalapok, amelyek forrásai lettek a kéziratos imádságos könyveknek.

Protestáns emlékek

A református és az evangélikus felekezetet imádságos könyvek és énekeskönyvek képviselik. Ezekről szintén elmondható, hogy esetlegesen kerültek a gyűjteménybe és korántsem beszélhetünk teljes sorozatokról, inkább illusztratív jellegűek.